

AYRIMCILIK, NEFRET SÖYLEMİ/SUÇLARI VE TRANSFOBİ İLE DAMGALANAN TRANS KADINLAR

TRANS-WOMEN STAMPED WITH DISCRIMINATION, HATE SPEECH/CRIMES AND TRANSFOBIA

Dicle ÖZCAN ELÇİ*

Öz

Ayrımcılık ideolojisi, dışlama/damgalama/ötekileştirme pratiklerine dayanarak, insanların sahip oldukları ırk, etnik köken, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği gibi doğal/doğuştan olan farklılıklarını politik kutuplaşmalara dönüştüren anti-barışçıl bir içeriğe sahiptir. Bu çalışmada ayrımcılıktan beslenerek açığa çıkan nefret söylemi ve bunun da türevleri olan homofobi ve transfobik tepkilerin LGBTİ bireyler kategorisinde yer alan trans kadınların yaşamlarındaki yansımaları üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, 12 trans kadın ile yaşam öyküsü/anlatıların aktarıldığı yüz yüze derinlemesine mülakat tekniğiyle görüşülmüş olup, sonrasında da bu görüşmeler “anlatı analizi” tekniği ile çözümlenmiştir.

Anahtar Kavramlar: Ayrımcılık, Nefret Söylemi/Suçları, Homofobi/Transfobi, Ötekileştirme, Trans Kadınlar.

Abstract

The ideology of discrimination, has an anti-peaceful content that turns, natural differences of humans such as race, ethnicity, sexual orientation, gender identity into political conflicts based on exclusion/stamping/othering practices. This study focuses on effects of hate speech fed by discrimination and appears as a result, and homophobic and transphobic response which are derivative of hate speech on life of trans women who are in LGBTI individual category. In this study, with 12 trans women are talked about their life story in face to face interview technique and then these meetings are resolved by narrative analysis technique.

Keywords: Discrimination, Hate Speech/Crimes, Homophobia/Transphobia, Othering, Trans Women.

Giriş

Ataerkil bir cinsiyet kültüründe trans kadın olmak, ataerkilliğin kutsadığı hegemonik erkeklik söyleminden kovularak doğrudan “öteki” konumuna indirgenmeye maruz bırakılma riski taşımak demektir. LGBTİ bireylerden söz eden bir çalışmada ayrımcılık, nefret suçları ve homofobi-transfobiden bahsetmemek ne yazık ki imkansız olup, özellikle de trans bireylere yönelik dışlama, ötekileştirme, ayrımcı ve transfobik tepkiler, onların gündelik yaşamlarına ve bedenlerine yapışmış bir “etiket”e dönüşmüştür. Ayrımcı ve transfobik dışlayıcı pratikler, trans kadınların ailelerinden başlayarak toplumun tümüne yayılan, bireylerin demografik niteliklerine bakmaksızın her türden insanın üzerinde söz birliğine varmışçasına uyguladığı ötekileştirme mekanizmalarını içermektedir.

Bu çalışma, insanlar arasındaki doğal farklılıkları ideolojik-politik bölünmelere dönüştüren ayrımcılık ve nefret suçları olgularından beslenen homofobik ve transfobik tepkilere maruz kalan trans kadınlara odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, ayrımcılık ideolojisinin farklı tezahürleri transfobik tepkilerden ziyadesiyle etkilenen dezavantajlı bir toplumsal kesim olarak trans kadınların uğradıkları haksızlıklar ve mağduriyetleri görünür kılmak, öte yandan da maruz kaldıkları dışlama/ötekileştirme/damgalama stratejilerinin kendi anlam dünyalarındaki karşılıklarını açığa çıkarmaktır. Çalışmanın “araştırma öznesi” olarak trans kadınlara odaklanması, trans kadınların kadınlık ve erkeklığe dair göstergeleri bir arada barındıran aykırı bir bedensel formasyona sahip olması ve tam da bu yüzden diğer LGBTİ bireylerden farklı olarak “saklanamaz” oluşları, böylelikle de toplumda şimşekleri üzerlerine çekme potansiyellerinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu çalışma boyunca sıklıkla kullanılacak olan bazı kavramların, çalışmanın daha iyi anlaşılması için açıklanması gerekmektedir. Bunların ilki olan *cinsiyet*, kişinin doğarken sahip olduğu cinsel organa göre tanımlanırken, *toplumsal cinsiyet*, kadının ve erkeğin rollerini, sorumluluklarını, güç ilişkilerini ve toplumsal konumlarını belirleyen bir kavramdır. *Cinsiyet kimliği* ise, kişinin doğduğu cinsiyetten öte ait olduğunu hissettiği cinsiyeti referans almaktadır. Bir birey cinsiyet kimliğini kadın, erkek, trans kadın veya trans erkek olarak tanımlayabilir. *Cinsel yönelim*, bireyin duygusal, romantik ve cinsel çekim açısından hangi cinsle yöneldiğiyle açıklanmaktadır. Bu çekim karşı cinsler arasında olduğunda bireyler *heteroseksüel*, hemcinsler

* Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi İdil Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Bölümü.

arasında olduğunda eşcinsel, her iki cins ile olduğunda ise biseksüel olunmaktadır. Transseksüel, doğumda sahip olduğu biyolojik cinsiyetine uygun görülen toplumsal cinsiyet kalıplarına uymayarak, ait hissettiği cinsiyetin davranış örüntülerini uygulayan olup; *trans kadın* ise erkek bedeninde doğup kendini kadın hisseden/gören/kabul eden/tanımlayandır.

Çalışmanın yöntemi alan araştırmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda, Mersin ili merkezinde ikamet eden, kendini "kadın" veya "trans kadın" olarak tanımlayan on iki kişiyle yarı yapılandırılmış soru formu aracılığıyla derinlemesine yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar, görüşülenlerin rızası alınarak ses kaydına alınmış, ses kayıtları daha sonra görüşülenlerin ağzından çıktığı haliyle deşifre edilmiştir. Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir çözümleme yöntemi olarak "anlatı analizi" (Lawler, 2002), trans kadınların yaşam öykülerini analiz etmekte önemli rol oynamıştır. Trans kadınlara ulaşmaya aracı olan bu çalışmanın "anahtar kişisi" Mersin Yedi Renk LGBT Derneği aktivisti Didem olmuş; görüşülen kadınların çoğuna dernek üzerinden ulaşılmıştır. Mülakatlar, dernekte, trans kadınların evlerinde, kafelerde ve zamanlarının büyük bölümünü harcadıkları kuaförlerde gerçekleşmiş, en uzun görüşme iki buçuk saat sürerken en kısası otuz dakika olmuştur. Çalışma kapsamında görüşülen kadınların beyanatları, araştırma etiği ve özel yaşamın gizliliği gerekçesiyle takma isimlerle aktarılmıştır.

Çalışmada ayrımcılık, nefret suçları ve söylemi, homofobi ve transfobinin ideolojik, toplumsal, politik arka planlarından söz edilmekte, ardından görüşülen trans kadınların gündelik yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline gelen söz konusu dışlama pratikleri sosyolojik argümanlarla tartışılmaktadır.

1. Ayrımcılık İdeolojisi

Ayrımcılık kavramı, modern hukuk sistemi ve toplumsal yaşamda farklılıkların birarada yaşadığı gerçeğini temel alarak ırk, din, dil, etnik köken, mezhep ve cinsel yönelim bağlamında "eşit" olduğu ve bu kategorilerden herhangi birine mensup olduğu gerekçesiyle yargılanma, dışlanma ve ötekileştirmeye maruz bırakılmayacağı ilkesine dayanmaktadır. Ayrımcılığın önüne geçen en etkili denetleme aracı olarak modern hukuk, eşitlik ilkesi temelinde, temel insan hakları kavramına dayanarak, bütün bireyleri "aynı" olmasalar bile haklar bağlamında "eşit" varlıklar olarak tanımlamıştır (Göregenli, 2012: 18). Göregenli (2012: 21)'ye göre ayrımcılığın, bir grubun üyelerine karşı önyargılar, kalıpyargılar ve özcü yaklaşımlardan oluşan zihinsel ve sosyal psikolojik bir arka planı mevcut olup; önyargı, bir grup ya da üyelerine yönelik olumsuz fikirlerin yanısıra, horgörme, kaçınma ve nefret etmeye kadar varan olumsuz tutumları içermektedir.

Ayrımcılığı önlemek için düzenlenen mevzuatların, modern hukukta kapsamlı olarak yer alması, İkinci Dünya Savaşı sırasında özellikle Yahudilere yöneltilen en radikal ayrımcı ideoloji olarak bilinen soykırımın ardından, Birleşmiş Milletler'in keyfi uygulamalara son verecek bağlayıcı sözleşmeler düzenlemesiyle mümkün olmuştur. Türkiye de Birleşmiş Milletler'in birçok sözleşmesine taraf olmakla birlikte, Anayasa'nın "kanun önünde eşitlik" başlığını taşıyan 10. Maddesi, ayrımcılığın açıkça yasak olduğuna değinmemekle birlikte, herkesin kanun önünde eşit olduğuna yönelik bir içeriğe sahiptir.

Kenan Çayır (2012: 6), Avrupa'nın birçok ülkesi ve Amerika'nın çok kültürlü sosyolojik yapısından kaynaklı ayrımcılığı önlemeye dair birçok iç hukuksal düzenleme yapıldığını, Türkiye'nin de çok kültürlü yapısına rağmen ayrımcılık alanında gerek sosyal bilim literatüründe gerekse hukuksal bağlamda derin bir boşluğa dikkat çekmektedir. Çayır'a (2012) göre, bu görmezden geliş, Türk modernleşmesinin birlik-beraberlik ideolojisine dayanarak, dili Türkçeden, dini İslam'dan farklı olan grupları yok sayma eğiliminden kaynaklanmaktadır.

Ayrımcılığın ırka, etnik kökene, din ve mezhebe yönelik tezahürlerinin yanında burada çalışmanın konusu bağlamında üzerinde durulan boyutu, *cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıktır*. Türkiye'de heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini yasaklayan herhangi bir yasa olmamakla birlikte, cinsel yönelim/cinsiyet kimliği ayrımcılığının yaygın olduğu, sıkça işlenen trans cinayetleri veya LGBTİ bireylere yapılan saldırılardan açıkça anlaşılmaktadır. Cinsel yönelim ayrımcılığı, yalnızca eşcinsel ve trans bireyleri zora sokmakla kalmaz, heteronormativitenin dışında konumlanan, genel geçer kadınlık/erkeklik kalıplarını bir biçimde ihlal eden herkesi "hizaya sokma"ya hizmet etmektedir (Bora, 2012: 186). Bu bağlamda, heteroseksist düzenin en etkili ideolojik aygıtlarından olan homofobi/transfobi ve bunlardan kaynaklı açığa çıkan nefret söylemi/suçları kavramlarının sosyolojik boyutlarının anlaşılır kılınması gerekmektedir.

2. Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Homofobi ve Transfobi

Toplumsal yaşamın hemen hemen bütün katmanlarında ben (iç grup) ve öteki (dış grup) ayırımına dayalı, 'ben'i "iyi" ile, 'öteki'yi de "kötü" ile kodlayan bir dikotomik ayırımın tezahürleriyle karşı karşıya gelmektedir. Öteki mefhumunun, kimliklerin tanımlanmasında vazgeçilmez bir konuma tekabül ettiğine dair bir söz birliği mevcuttur (Akça, 2005; Bilgin, 2001; Canbay-Tatar, 2012; Connolly, 1995; Karaduman,

2010; Mönkü, 2013; Nahya, 2011; Sönmez-Selçuk, 2012). Nitekim, Hall'in (1998)'de belirttiği üzere, kimlik "bir süreç olarak, bir anlatı olarak, bir söylem olarak daima Öteki'nin konumundan anlatılır". "Ben kimim" sorusuna cevap arayan insan, daima "olmadığı şey ya da kişi" üzerinden yola çıkmaktadır. Öteki mefhumu, modernitenin Kartezyen-düalist-dikotomik bakış açısıyla şekil almış, bu anlayışın karşıtlıklar üzerinden biz/o, kadın/erkek, akıl/beden, kültür/doğa gibi ayrımlarla tanımlanmasıyla açığa çıkmıştır. Homofobik ve transfobik dışlayıcı tepkilerin temelinde de kişinin "olmadığı" ya da "olmaktan korktuğu" şeye karşı bir hazımsızlık yatmaktadır. Bu bağlamda, homofobi ve transfobiyi, toplumun heteroseksüel olmayan bireylere karşı geliştirdiği tahammülsüzlük ekseninde açığa çıkan bir damgalama stratejisi olarak anlamlandırmak gerekmektedir.

Eşcinselliğin genel olarak damgalanan bir kategori haline gelmesi, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlerin ayrımcılığa maruz kalması ve zorunlu heteroseksüellik gibi olguların, 20. yüzyılın büyük bir bölümünde akademik çevreler tarafından toplumsal bir sorun olarak göz ardı edildiği, ancak ABD ve Batı Avrupa'da 1970'li yıllarda gey ve lezbiyen hareketinin başlaması ile toplumsal alanda önemli değişimler meydana geldiği ve heteroseksüellerin eşcinsellere karşı besledikleri düşmanlığın çeşitli meslek alanlarının ve bilimsel çalışmaların inceleme konusu haline geldiği bilinmektedir. Heteroseksüel olmayan bireylere yönelik dışlamayı içeren en yaygın kavram olarak bilinen *homofobi* kavramı 1972 yılında George Weinberg tarafından literatüre kazandırılmıştır (Altınal, 2012; Ertan, 2010; Göregenli, 2011a). Weinberg (1972) homofobiyi, "heteroseksüeller açısından eşcinsellerle yakınlaşmaktan ya da yakın çevresinde bulunmaktan korkma ve eşcinseller açısından da kendilerinden nefret etme" şeklinde tanımlamıştır. Homofobi, en genel anlamıyla, heteroseksüel olmayan farklı cinsel yönelimleri veya kimlikleri bulunan bireylere (eşcinsel, biseksüel, transseksüel) yönelik olumsuz duygular, tutumlar veya davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2003). Homofobinin, *heteroseksizm* denilen, bireylerin duygusal, cinsel ve bedensel yönden yalnızca karşı cinse ilgi duymasını normalleştirerek heteroseksüellik dışında konumlanan bütün diğer arzu pratiklerini olumsuzlayan bir kültürel-cinsiyet ideolojisinden beslendiğini unutmamak gerekmektedir.

Transfobi ise, biyolojik cinsiyetinden dolayı kendisinden beklenen seksüel ve toplumsal rollere uymayarak cinsiyetini yeniden inşa etme sürecindeki kişilere karşı bir tür kaygı ve korku ifadesi olarak, travesti ve transseksüellere yönelik önyargı ve nefret sonucunda ortaya çıkan ayrımcılığı anlatmaktadır (Kaos GL, 2011). Transfobinin trans bireylerin yaşam haklarının ellerinden alınması ile sonuçlanabilecek kadar önyargılardan beslenen bir ayrımcılık ideolojisi olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu ayrımcılık pratiğinin toplumsal yaşamda birçok alanda farklı tezahürleri vardır. Örneğin, işe alınmama, cinsiyet kimliğinden dolayı hizmet alamama ya da normalden daha yüksek bedellerle hizmet alma ve en temel insan hakkı olan sağlık hizmetlerinden bile yararlanamama, dini inançlarla ilgili ibadetler sırasında olumsuz bakış ve jestler, hakaret ve tehditler, askerlik sırasında hakaret, tehdit gibi olumsuz deneyimler, sokakta yürürken bakış ve jestler şeklinde ortaya çıkan ayrımcı davranışlar, transfobinin en somut görünümünden bazılarıdır (Göregenli, 2012). Bütün bu dışlama mekanizmaları, "düzen" in bozulmasından edilen endişenin, "kendisi gibi" olmayana karşı duyulan korkunun, "öteki" ye benzemekten duyulan nefretin gündelik yaşama yansımaları olarak okunabilir. Nitekim, bir ötekileştirme pratiği olarak homofobi ve transfobi, gündelik toplumsal yaşamın "pürüz"lerden arındırılmış "düzen"inin devamlılığına hizmet etmektedir.

Farklılaşma üzerinden inşa edilen *ben/biz* ve *öteki/onlar* ayrımı, negatif değer içerikli hiyerarşik bir kategorilendirmeye işaret etmektedir. Kimlik inşası sürecinde, kendinde olan ve olmayana dayanarak yapılan kurgu, son derece normal sayılan biyolojik, kültürel, toplumsal, sınıfsal, ideolojik farklılıklara olumsuz değerler atfederek farklılığı bir "tehlikeye" çevirir. Başka bir deyişle, var oluşlar arasındaki son derece doğal farklar birbirini taban tabana zıtlayan "karşıtlık/tezatlık" ilişkisine dönüşmüştür. Söz konusu "karşıtlık" içerdiği anlam itibarıyla, dışlama ve yabancılaşma pratiğini beraberinde getirmiştir (Öz, 2011). Connolly'nin (1995: 95) de belirttiği gibi, "kimlik var olmak için farklılığa ihtiyaç duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür." Başka bir deyişle farklılık, ontolojik anlamda varlığını ispatlamak için, kendinde olanı yüceltip kendinde olmayana da aşağı gören bir ideolojinin aracı olmuştur. Ötekileştirme sürecindeki farklılık imgeleri, aşırı olumsuz önyargılar, stereotipler ve kimi zaman damgalama şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Nahya, 2011: 30). Hiyerarşik sistem, "ben/biz/yerli olan, kural koyan, konuşan, yazan, akılcı olan, sınırları tanımlı ve katı olan; öteki/onlar/yabancı, kurallara tabi olan, dinleyen, okuyan, öznenin yaptığı planlamaya uyması beklenen, duygusal olan, sınırları değişebilir-muğlak olan ve özneye göre esnek olan" (Kundakçı, 2013: 69) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, "ben/biz" kategorisi sakin, naif bir ev sahibi, "öteki/onlar" kategorisi ise düzen bozma eğilimli, saygısız ve tehlikeli misafirler olarak yorumlanabilir. Burada, Bauman'ın (2003) "müphemlik" kavramı, -bu çalışmada LGBTİ bireyleri işaret eden- ötekinin muğlak, belirsiz, tanımsız, kategorilendirilemez, tanımlanamaz, sınıflanamaz niteliğine uyarlanabilir. Nitekim, bu algıya göre "ne idüğü belirsiz" olan öteki-LGBTİ birey-, daima "düzen

bozma potansiyeline" sahiptir. Böylece, heteronormatif cinsiyet düzeninin, kadınlık ve erkeklik kategorilerini aşağıya eden, "normal" in sınırlarını aşındıran, kadınlık ve erkeklığe dair kırmızı çizgileri ihlal eden genel olarak LGBTİ bireyler ve bu çalışma kapsamındaki trans kadınlar, daima düzenin ötekisi konumunda olduğundan, homofobik-transfobik dışavurumların birincil hedefidirler.

Ötekinin değişmez kaderi, ötekileştirme pratiğinin ötekiyi bir "günah keçisi" ne dönüştürme işlevinde yeniden üretilmektedir. Agamben'in *Kutsal İnsan*'ında (2001) açıklandığı üzere bazı hayatlar, "kutsal olanın" sürekliliğini devam ettirmek uğruna "kurban (homo sacer)" olarak feda edilebilir. "Biz" kategorisinde konumlandırılan "kutsal" uğruna, "öteki" kategorisindeki "kurban"ın düzenin gidişatına çomak sokma gerekçesiyle cezalandırılışı "kurbanın haklı imhası" bağlamında müstahak görülmektedir. Nitekim, " 'biz' ne denli iyi ise 'öteki'lerin payına düşen kötü olmaktır" (Şeker & Şimşek, 2011: 485). Düzensizlik ve kaosun sebebi, "günah keçisi" (Girard, 2005) olarak damgalanan ötekiler, diğerlerinin kötülüklerinden ve hatalarından arınmak için suçladıkları ve bu yolla kendi kötülüklerini örtbas etmeyi başardıkları bir düzeneğe olanak tanımaktadır (Karaduman, 2010: 2889). Bu bağlamda, homofobik bir eylemin, kişinin kendi eşcinselliğini bastırmak ve gizlemek için kullandığı bir zırh; transfobik bir davranışın ise kişinin birlikte olmayı arzuladığı veya birlikte olduğu trans kadına olan arzu biçiminde okunması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu durumda, öteki, kişinin kendi günahlarından, eksikliklerinden, hatalarından, zaaflarından arındığı bir "temizleme tahtası" olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda, heteroseksist düzenin "bozucuları" olarak trans kadınlar, "normallerin bakış açısıyla" müphem ve tuhaf olarak "ürkütücü" bulunmuş, biyolojik cinsiyetinin dayattığı cinsel kimliğe uymayarak, "toplumsal cinsiyet bozanlık" (Butler, 2008) yapmış, düzenin işleyişini protesto etmiştir. Bu karşı duruş, LGBTİ bireyler ve trans kadınların gündelik toplumsal yaşam alanında önemli bedeller ödemelerini beraberinde getirmiş, taciz, tecavüz, şiddetin her biçimine maruz kalma ve dahası yaşam hakkının elinden alınmasına kadar vardırılmıştır. Toplumun günah keçileri olarak damgalanan bu bireylerin içinde buldukları durum, tam anlamıyla düzenin devamlılığı gerekçesiyle "kutsal uğruna kurban edilmek" (Agamben, 2001; Tuğrul, 2008) olarak okunmalıdır.

Homofobi ve transfobinin daha çok "erkekler" tarafından icra edilen bir dışlama mekanizması olduğu; nitekim, homofobi ile ima edilen korkunun, heteroseksüel erkeklerin diğer erkekler tarafından "eşcinsel" olarak etiketlenmesinden duyulan korku olduğu da kabul edilmiştir (Göregenli, 2012). Ertan'ın (2010: 7) da dile getirdiği gibi heteroseksüel erkekler, homofobiyi hem diğer erkekler üzerinde güç sahibi olmak, kendilerini "gerçek erkekler" olarak inşa etmek hem de erkekliklerini doğrulamak için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Connell'in (2005) *hegemonik erkeklik* (masculinity) olarak ifade ettiği bu erkeklik türü, kendini kadınlar ve diğer "madun" erkeklikleri ötekileştirerek güçlendirmektedir. Madun erkeklik kategorisinin en önemli bileşeni ise, elbette heteroseksüel olmayan, eşcinsel erkeklerdir.

Hegemonik erkeklik, Carrigan tarafından "belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttıkları, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini" açıklamaya çalışan bir kavram olarak tanımlanmıştır (aktaran, Türk, 2008: 3). Hegemonik erkeklik, erkek olmanın tarifini yapmakta, belirli ölçütleri erkek olmak için sahip olunması gereken ideal değerlermiş gibi dayatmaktadır. Bu bağlamda hegemonik erkeklik, bir "imaj seti"ne (Türk, 2008), bir varlık/yokluk skalasına işaret etmektedir. Bu skalada olması gereken en önemli göstergelerden biri, "heteroseksüel" olmak, erkekten beklenen cinsiyet rollerini layığıyla yerine getirmektir. Herek'e (1988) göre heteroseksüel erkekler, belli davranış örüntülerine uymaya zorlayan sosyal standartlar ve akranları tarafından baskı altında tutulmakta, bu standartları içselleştiren erkekler "başarısız" olma endişesiyle "erkekliğini" dolayısıyla "adamlığını" kaybetme korkusu yaşadıklarından dolayı, kendi erkekliklerini homofobik tepkilerle eşcinsel erkeklere saldırarak güçlendirmektedir. Bu anlamıyla homofobi, bireyin olduğunu (heteroseksüel) onaylama ve olmadığını (eşcinsel) ifade etmesinin altında yatan psikolojik işleviyle "heteroseksüel maskülenliğin" önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir (Göregenli, 2011b).

Çalışmanın odağı olan trans kadınların, doğumda atanan cinsiyetleri bağlamında biyolojik olarak erkek cinsiyetine sahip olup, ancak ait olduğu cinsiyet kimliği bağlamında kadın cinsiyetine geçiş yapması, kendini "trans kadın" olarak tanımlamadan önceki cinsel yönelimi itibariyle de heteroseksüel arzuyu dışlaması ile gelişen eşcinsel arzusu, onu "madun erkeklik" kategorisine dahil etmektedir. Genel toplumsal algı, trans kadınların kadın cinsiyetine geçiş yapmalarını, erkek cinsiyetinin ve ataerkilliğin sunmuş olduğu nimetlerden vazgeçiş olarak yorumlamakta; bu geçişin "hegemonik erkekliğin prestijine" zeval getirdiği, iktidarını zora soktuğu, "erkekliğin elden gittiği" bir erkeklik krizi yarattığı gibi transfobik, dışlayıcı, ötekileştirici anlamlar yaratmaktadır. Trans kadınlar, hegemonik erkeklik karşısında, "davaya ihanet edenler" (Segal, 1992) olarak damgalanmışlardır. Nitekim, hegemonik erkeklik idealinin en yüce değerleri, heteroseksüel cinsel yönelime sahip olmak, bu bağlamda hakim cinsiyet kültürü içinde şekillenen toplumsal

cinsiyet rollerine uygun olarak nihayetinde “iyi bir baba” olmak, “kadını” olmaktan uzak durmak, erkek cinsiyetinin “gerekirdiği gibi” davranmak olarak tanımlanmaktadır. Trans kadın cinsiyet kimliği itibariyle erkeklikten beklenen hiçbir şeyi yerine getirememekte, cinsel yönelimi sebebiyle de en temel erkeklik göstergesi olan “penisini” işlevsiz kılmaktadır. Bütün bunlar, onun hegemonik erkeklik tarafından “erkeklik söylemi”nden kovularak dışlanma pratikleriyle karşı karşıya kalmasına zemin hazırlamaktadır. Nitekim, hegemonik erkeklik, böylesi erkekleri istemeyip saf dışı bırakmak için çeşitli stratejilere başvurmakta; aşağılama, yok sayma, damgalama, ötekileştirme şeklinde vuku bulan dışlama pratiklerini, erkekliğin selametini kurtarmak uğruna seferber etmektedir.

3. Nefret Söylemi/Suçları

Bir dışlama pratiği olarak homofobik ve transfobik tepkilerin en somut ayrımcı ideolojilerin dışavurumu olarak “nefret suçları”na zemin oluşturduğu ve bu bağlamda bir “nefret söylemi” inşa ettiği bir gerçektir. *Nefret söylemi*, uluslararası literatürde Avrupa Konseyi’nin 1997 tarihli tavsiye kararında şöyle tanımlanmaktadır:

“İrkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilik de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimidir” (aktaran, Sosyal Değişim Derneği, 2012: 9).

Bu tanımlamadan anlaşıldığı üzere, nefret söyleminin anahtar kavramı “hoşgörüsüzlük” olup, farklı olana karşı geliştirilen olumsuz önyargılardan beslenmektedir. Nefret suçlarının, eşitlik ve birlikte yaşama idealinin önündeki en büyük tehditlerden olan ayrımcılık ideolojisiyle yakından bağlı olduğu, nefret suçları ve ayrımcılık kavramlarının ikisinin de hoşgörüsüzlük, önyargı ve nefretten beslenerek ortak politik bir tavır oluşturdukları bilinmektedir (Pembe Hayat & Kaos GL, 2014, s. 5).

Nefret suçları kavramı ve böyle bir suç tipi, Amerika’da yükselen ırk, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim konularında artan farkındalık düzeyinin bir sonucu olarak 1980’li yıllarda ortaya çıkmıştır (Göregenli, 2009: 50). Nefret suçunun tanımında sıklıkla başvurulan kaynaklardan biri olan *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)* nefret suçunu şöyle tanımlamıştır:

“Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere ve/veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur” (aktaran, Çolak, 2011).

Türkiye’de ise nefret suçlarını tanımlayan ve cezalandıran bir yasa olmamakla birlikte, 17 Ekim 2008 tarihinde Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 2006 yılında Ankara’nın Eryaman semtinde yaşayan travesti ve trans bireylere yönelik verdiği karar, nefret suçlarının tanımlanması bağlamında emsal teşkil etmiştir:

“Sanıklar kendilerinin ve çevrelerindeki insanların ‘önyargılarının tetiklediği’ düşüncelerle çevrelerinde yaşamakta olan ve kendilerini transseksüel bireyler olarak tarif eden müdahillere karşı belli bir karar doğrultusunda yoğun ve sürekli saldırılarda bulunmuşlar, onları yaşadıkları hayat alanından ayrılmaya zorlamışlardı” (aktaran, Ataman, 2009: 55).

Bu kararın, AGİT’in tanımladığı nefret suçu kavramıyla içerik bağlamında uyumlu olduğu görülmektedir. Nefret suçları üzerinde yapılan çalışmaların ortak noktası, mağdurlara yönelik saldırıların bireysel-kişisel tepkiler veya hesaplaşmalar olmanın ötesinde ideolojik ve politik bir arka plandan beslenmesidir. Nitekim, nefret suçları, suçun kurbanlarının herhangi bir eylemi nedeniyle değil, gerçek ya da algılanan renkleri, milliyetleri, cinsel yönelimleri, görünümleri, etnik kökenleri, kısacası sırf “varoluşları” nedeniyle maruz kaldıkları saldırgan davranışlar olup; nefret suçlarının hedefinde olanlar, Türkiye’de ve diğer pek çok ülkede olduğu gibi, “tektipçi ideolojilerin” dışında kalan “marjinalize edilen” gruplardır (Göregenli, 2009: 51). Bu sebeple, nefret suçlarının kişisel odaklı değil, tam tersi ayrımcı ideolojilerden beslenen toplumsal bir niteliğe sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir. Nitekim, nefret suçlarının “kurbanlara” ilettiği mesaj açıktır: “Ya böyle olma, ya da böyle olduğunı belli etme!” (Göregenli, 2009: 50). Dolayısıyla, kurbanların “kendileri olmalarına” izin verilmemekte, biricik yaşam hakkı üzerinde yaptırım uygulanarak, istedikleri yönde varlık sürdürmelerinin önüne geçilmektedir.

İdeolojik altyapıdan beslenen nefret suçlarının toplumsal bağlamı hukuk, medya, insan ilişkileri, gruplararası ilişkiler ve iktidar ve hegemonik yapılar tarafından belirlenmektedir. Özellikle medya, günümüzde dünyada ve Türkiye’de nefret suçlarına yol açan ayrımcılığı oluşturan kalıpyargı ve önyargıların temelinde kurulan “nefret söylemi”nin inşa edilmesinde kullandığı dil ve haberi sunma şekliyle, şiddeti meşrulaştıran ve ayrımcılığı gizleyen tavrıyla başat aktörler arasında yer almaktadır (Ertan, 2009). Örneğin, nefret suçlarının en somut görünümünü teşkil eden LGBTİ bireylere ve özellikle de trans

bireylere yönelik şiddet içerikli haberlerin, mağdurun tahrikine vurgu yaparak faili haklı çıkaran ve mağdurun bir şekilde o muameleyi "hak ettiğini" ima eden bir söylemle sunulması, travesti ve trans bireylerin "dehşet saçan" temsiller olarak kodlanmasına yol açmakta, suçu işleyen de "hassasiyetine" dokunulan olarak "haklı" bir konuma oturtmaktadır. Bu bağlamda, özellikle trans bireylere yönelik ayrımcı, dışlayıcı, ötekileştirici niteliklere sahip nefret suçu teşkil eden pratiklerin daha ayrıntılı bir biçimde tartışılması gerekmektedir.

Trans bireylerin "herkes alanı" (Yurdigül, 2008) paylaşmasına engel olmak isteyen ayrımcı-dışlayıcı mekanizmaların en somutu, kamusal alanlardan dışlanmaları ve sürgün edilmelerinde görünür olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren, özellikle trans kadınların gündelik yaşam alanlarından şiddet uygulanarak yok edilme çabaları, transfobik tepkilerin trans cinayetlerine dönüşmesiyle korkutucu bir şekilde hız kazanmaktadır. Trans kadınların mekânsal dışlanması ilk olarak 1980 darbesi ile yapılan "temizlik" hareketi ile başlamış, daha sonra 1996 yılında, Pınar Selek'in *Maskeler, Süvariler, Gacılar* adlı çalışmasıyla görünür kıldığı İstanbul, Beyoğlu Ülker Sokak'ta bir altkültür örneği olarak "getto" hayatı süren travesti ve trans kadınların mahallenin istenmeyeni olarak kovulmalarıyla devam etmiş, aynı gerekçelerle 2006 yılında Ankara Eryaman'da yaşayan translar ve travestilere yönelik bir linç ve def etme kampanyası başlatılmıştır. Bugün hala metropol şehirlerde getto hayatı yaşayan trans kadın ve travestilere yönelik dışlama-ötekileştirme-damgalama mekanizmaları tüm işlerliğiyle devam etmekte, toplumun "sağlıklı ve normal bireyleri"ne ait olduğu düşünülen alanlar "anormal ve sapkınlar"dan temizlenmek istenmektedir. "Saldırgan normallik (Atuk, 2011: 74).", trans bireyleri, normatif, hukuki ve tıbbi söylemlerle, bedenleri üzerinde kesişen denetim mekanizmaları ile toplumun "anomalisi" haline getirmiştir. Anomalinin ortadan kaldırılarak toplumun refaha ve huzura erdirilmesi, çoğunlukla trans kadının babası, erkek kardeşi, müşterisi ya da sevgilisi tarafından işlenen cinayetin "erkekliğin şanını" kurtarma misyonuna hizmet etmesi ile mümkün olacaktır. Günah keçisi seçilen trans kadının en "vurucu" söylemle infazı, "egemen hukukun" askıya alındığı bir "istisna durumu" nun sonucudur (Agamben, 2001). Agamben, istisna durumunu, kutsal olanı korumak uğruna kurbanın infazını gerçekleştirmek üzere toplumdaki egemen hukuk düzenini, kuralların işlemediği bir düzlemde bir süreliğine "askıya almak" olarak açıklamaktadır. İstisna durumunda egemen hukuk kendi koyduğu yasaları görmezden gelerek bir paradoks oluşturmakta, başka bir deyişle "kendi gerçekliğinin" dışına çıkmaktadır. Burada trans kadın, yaradılışa uygun davranmayarak öncelikle "ilahi hukuk"tan dışlanmakta; ardından toplumsal olanı da ihlal ettiğinden dolayı insani hukuk alanına sokulmayan olarak, "çifte istisnalık" durumunu yaşamakta ve iki kere ötekileştirilmektedir. Trans kadınının kurban edilmesi, tam anlamıyla "öldürülmesine" tekabül etmektedir. Foucault'un da dediği gibi, "bazı hayatların kutsallığını koruyabilmek için bazı hayatlar feda edilebilir" (aktaran, Tuğrul, 2010). Foucault'un sözünü ettiği, aslında "normal olmayan"ın ölümüne izin vermektir. Türkiye toplumunda "normal" algısının beyaz, Türk, erkek, heteroseksist, heteroseksüel ve Sünni bireyleri işaret ettiğini söylemek yanlış olmaz (Atuk, 2011: 72). Tam da bu noktada, hegemonik erkekliğin devamlılığını sağlamak adına, kırmızı çizgileri ihlal eden günah keçisi, suçlu ve sapkın transseksüel kurban verilir. Kurbanlık sunumu, gösteri odaklıdır, şiddet ve kan vazgeçilmez öğesidir. Toplumsal normlara baş kaldırarak toplumu huzursuz eden ve kaos ortamı yaratan günah keçisinin imhası kargaşaya son vermiştir, toplumun diğer üyelerine rahat bir nefes aldırılmıştır. Öte yandan kurban olmaya aday diğer günah keçilerine gözdağı vererek toplumsal denetim ve kontrol mekanizmalarına ivme kazandırmıştır.

Trans kadınlara yönelik dışlama ve ötekileştirme pratikleri, önyargılardan beslenen ayrımcılık ideolojisinin, heteronormatif bir cinsiyet düzeninde "heteroseksüel matrise" (Butler, 2008) uymayarak cinsiyet kategorilerini zora sokan, dolayısıyla da egemen söylemin doğrularını aşındırarak "uyuyan devi" uyandıran varoluşlara tahammülsüzlüğünün ve yok etme isteğinin sonucudur. "Saldırgan normallik", her türlü cezai yaptırımını "tıkır tıkır işleyen" düzeneğin selameti uğruna uygulamakta kendini sonsuz hak sahibi görmektedir. Kutsalın selameti uğruna kurban edilen trans kadın ve travesti hayatları, Butler'in (2014) dediği gibi "yası tutulmaya değer" yaşamlardandır. Bu sebeple, öldürülen ya da intihar eden bir trans kadın bedeni ne ailesi ne de sevgilisi tarafından sahiplenilmezdir. Ölmesinden kimse üzüntü ya da keder duymaz, nitekim, bir trans kadının daha ölmesi toplumun bir "istenmeyen"den daha arınması anlamına gelmektedir.

4. Ayrımcılık, Transfobi ve Nefret Suçu Mağdurları Olarak Trans Kadınlar

Trans kadınlara yönelik transfobik tepkilerin ayrımcı ideolojilerden beslenerek her geçen gün artarak nefret cinayetlerine dönüşmesi egemen iktidarın seyirci kalması ve medyanın mağdur aleyhine tarafgir tutumları, trans kadınlara yöneltilen nefret suçlarının "normalleşmesi" ve dahası "meşrulaştırılması"na yol açmaktadır. Medyada LGBTİ bireyler ve özellikle de trans kadın ya da travestilere yapılan şiddet içerikli muameleler ve trans cinayetlerine karşı verilen tepki, LGBTİ örgütleri dışında kalanlar

için tam olarak bir “duyarsız kalma”ya sahne olmakta, Butler’in deyişiyle “yası tutulmaya değmez” hayatların “nasıl bu kadar kolay (Atuk, 2011,: 70)” yok edildiğini gözler önüne sermektedir.

Görüşülen trans kadınların tamamı, irili ufaklı transfobik saldırılara ve nefret söylemine maruz kalmış, hepsinin bu anlamda hatırlamak istemediği kötü deneyimleri olmuştur. Saldırıların faili kimi zaman kendi aile fertleri, kimi zaman müşterileri, bazen sevgilileri ve çoğu zaman da sokaktaki “sıradan” insanlar olabilmektedir. İstanbul Lambda LGBT Derneği’nin İstanbul’da yaşayan trans kadınların sorunları üzerine yaptığı bir araştırmada, trans kadınların uğradıkları fiziksel, sözlü, psikolojik, cinsel ve sosyal şiddeti en fazla uygulayan ilk üç grup, güvenlik güçleri, müşteriler ve tanımadığı kişiler olmuştur (2010). Mersin’de yaşayan trans kadınlar için de durum bundan pek farklı değildir. Bu kadınlardan biri olan Didem, 2000’li yılların başında Ankara’da belediye tarafından kurulan “A Takımı” adını verdikleri şehri trans kadın ve travestilerden “temizleme” ekipleri tarafından maruz kaldıkları kötü muameleden kaçmaya çalışırken bir trafik kazası geçirdiğini ve hayatının bir bölümünde yaşadığı olumsuzlukları şöyle paylaşmıştır:

“O zamanlar, belediyenin kurmuş olduğu ‘A takımı’ vardı. A takımı da gündüz belediyede normal bir işçi olarak çalışıp, akşamleyin mesaiden sonra elliser milyon yevmiye ile tuttukları işçilerden oluşuyordu. İşte kadına benzeyen erkeğe, erkeğe benzeyen kadına, el ele tutuşan, içki içeni görürseniz dövün, öldürün diye kurmuşlar. Bir gün çarka çıkarken beş tane kar maskeli bize saldırdı. Ben de canımı kurtarmak için kaçtım, orta refüje kadar koştum. Arkama bir baktım koşarak geliyorlar. Ben mecbur kaldım, yani o sallama satırlarla bana vurmaktansa ben kendimi aracın üstüne attım, bile bile atlardım. Kendime geldiğimde vücudumun her yeri platinliydi. Sekiz ay yatakta kaldım.” (Didem, 45 yaşında, ilkokul mezunu, LGBTİ aktivisti).

Didem’nin paylaştıklarından anlaşılın, iktidar mercilerinin bizzat nefret suçu işledikleridir. Belediye öncülüğünde kurulan bu ittifakın en temel iştirakçılarının, hakim iktidar ideolojisi ve kolluk kuvvetleri olduğunu tahmin etmek hiç de zor değildir. Nitekim, 2006 yılında Ankara Eryaman ve Esat’ta travesti ve trans kadınlara karşı kitlesel nefret söyleminin “ahlak bekçileri” tarafından toplumun huzuru ve refahı uğruna yapıldığı imajı, saldırıların halk tabanından da destek görmesini sağlamıştır.

Yine Didem’nin paylaştığı bir diğer deneyimde, oturdukları yerin yakınında yer alan “muhafazakar” ideolojiye sahip bir dersane öğrencilerinin, gece yarısı ellerinde sopalar ve taşlarla kapılarına dayandıklarını anlatmıştır. Saldırganları mahkemeye veren Didem, “şikayetini bazı durumlardan dolayı geri çekmek zorunda kaldığını” dile getirmiştir. Bu tepkileri meşru gösteren en büyük sebep, trans kadınların çalışma alanı olan seks işçiliğidir. Didem’in paylaştıkları transfobik nefret söyleminin en somut ve temel görünümünden birini anlatmaktadır. Trans kadınlara yöneltilen bir diğer damgalayıcı dışlama biçimi, herhangi bir suçtan karakolluk olduğunda suçlunun “daima” kendisi olduğuna yönelik inançtır. Bu algının yaratıcısı medyada sunulan saldırgan travesti ve trans kadın “dehşeti”ni kalıplaştırarak sunan yanlı “gösteri” odaklı haber sunumlarıdır. Travesti kimliğinin “sıradışı” bir kimlik tasviriyle ötekileştirici bir söylemle toplum nezdinde “kabul edilemez”, “tahammül edilemez” biçiminde marjinalleştiğini dile getiren Yurdigül (2008: 135), travestilerin ekranlardan sunulan haliyle fuhuş yapan, karşılıklarına çıkan herkese saldıran, yaptığı işten çok para kazanan ve bu yüzden başka iş yapmak istemeyen olarak tasvir edildiğine dikkat çekmektedir. Böylesi bir yaklaşımın travesti ve trans kadınlara yönelik önyargıları güçlendirerek, ayrımcı ideolojik nefret söylemlerini daha da keskinleştirdiğini, saldırıların gittikçe daha fazla “meşru” kılındığı bir toplumsal söz birliğine vardırıldığını belirtmek gerekmektedir.

Yaratılan olumsuz imajın kendilerine eksi değer olarak geri dönüşü üzerine bir örnek veren bir diğer trans kadın Aydan, “birlikte olduğu bir müşterisinin kendisini cüzdanını çalmakla suçladığını, karakolda ise cüzdanı çaldığına dair peşin ve kesin bir hükümle sorguya çekilerek kötü muameleye maruz kaldığını” dile getirmiştir. Çünkü “fuhuş yapan” bir trans kadın ya da travesti her türlü “ahlaksızlığı” yapabilme potansiyeline sahip bir makinesi olarak anlamlandırılmaktadır. Bu yüzden, birlikte olduğu müşterisini gasp etmek “fuhuş yapan” bir travesti ya da trans kadın için hiç de uzak ihtimal değildir. Goffman’ın (2014: 34) dediği üzere, söz konusu toplumsal olarak “damgalanmış” bir kategori olarak trans kadınlar olduğunda, “bir kusuru temel alarak geniş bir kusur yelpazesini yakıştırma eğiliminde oluruz.” Nihayetinde bu önyargı, trans kadınların haksızlığa maruz kaldıklarında kolluk kuvvetleri ve hukuk sisteminin dahi yanlarında olmadığına dair bir öğrenilmiş çaresizlik durumuna saplanıp kalmalarına, şikayet ettikleri mercilerin de transfobik eğilimli olduklarına yönelik inançları ise onları resmi yollarla hak aramaktan vazgeçirmektedir. Kaos GL Derneği’nin 2013 yılına ait transfobi ve homofobi temelli nefret suçlarına yönelik raporda da belirtildiği üzere, transfobik ve homofobik şiddet mağdurları ya da tanıkları yargıya, insan hakları kurumlarına veya hükümete ait diğer şikayet mekanizmalarına başvurmaktan kaçınmaktadırlar (Kaos GL: t.y.). Bunun sebebi, şiddete uğrayan LGBTİ bireylerin kimliklerinin ifşa edilmesinden ya da tekrar mağdurlaştırılarak benzer travmaları yeniden yaşamaktan çekinmeleridir. Karşılaşılan kötü muamele sonrası medyada “travesti

terörü" olarak sunulan gösterilerin arka planındaki öfke patlamasının çoğu zaman çaresizlik ve yalnızlığın dışavurumu olabileceği üzerine düşünülmelidir.

Öte yandan, aile bireylerinden başlayarak toplumun bütün kesimlerine yayılan transfobi temelli ayrımcı söylemler, trans kadınların evlerini terk ederek yalnızlaşmalarına ve "yabancılaşma"larına yol açmaktadır. Marjinalize edilen bir yaşamda, şiddetin en uç biçimlerine maruz kalınan bir çalışma yaşamında [seks işçiliği] ve yoksun bırakılan sosyal onaya duyulan ihtiyaçtan kaynaklı, birçok trans kadının yaptığı gibi görüşülen trans kadınlar da en az bir kere intihara teşebbüs etmiş ve birkaçı da uyuşturucu madde kullanımında bulunmuştur. Trans kadınların intihar eğilimleri ve madde bağımlılıkları sıradan bir insanın "zaafiyetinden" çok daha öte anlamlar içererek, koca bir toplumun ve sistemin "dışına itilen" bir altkültürün "tepkisi" olarak yorumlanmalıdır.

Toplumsal dışlanmışlığın bir diğer boyutu, trans kadınların kendi tabirleriyle "aşırı derecede" inançlı olmalarında görünür kılınmaktadır. Görüşülen kadınlardan Tuğba dışında hepsi, dini ve manevi eğilimlerinin güçlü olduğunu, yaşadığı bütün olumsuzluklar karşısında kendisini tek anlayan olarak Tanrı'ya (Allah, Rab, Yaradan) sığındıklarını ifade etmişlerdir. Her ne kadar yaptıkları işten dolayı kendilerini kimi zaman "günahkar" hissetseler de, toplumsal dışlanmışlıklarını dini ve manevi inançlarına sığınarak "katlanılır" kılmaya çalışmaktadırlar. ,

Trans kadınlara yönelik nefret cinayetleri, transfobik tepkilerin "yası tutulmaya değmez" hayatlara nasıl bir ideolojik söylemle "kolayca" son verebildiğini düşündürmektedir. "Nasıl bu kadar kolay" sorusu, "herkes alan"nın kırmızı çizgilerini ihlal etmiş bir trans kadının "saldırgan normallik" tarafından "haklı imha"sı ve imhanın gerekliliğine dair bir toplumsal konsensüsün "sessizliği" karşısında "anlamsız" kalmaktadır. Trans bireylere yönelik nefret suçlarını, "toplumsal stresin dışı vurulma aracı" olarak tanımlayan Tuğba, "bazı cinayet ya da saldırıların sırf "rahatlamak" için yapıldığına, trans kadınların bu yolla "günah keçisi" konumuna sokulduklarına" vurgu yapmaktadır.

Trans kadının ötekileştirilmesi, onun "sosyal açıdan tamamen kabul görme vasfından men edilmiş birey (Goffman, 2014: 23)" olarak damgalanması ile açığa çıkmaktadır. Sosyal açıdan kabul görmemesinin en temel sebebi, öncelikle "erkeğin prestijine" getirdiği zeval, öte yandan, kadınların ikincil konumunu güçlendirdiği düşünülen "fuhuş" piyasasındaki varlığıdır. Transfobik tepkiler kimi zaman, geceleri cinsel arzularını doyurmak için "kullandıkları" trans kadınları, gündüzleri "erkekliklerini" kanıtlamak amacıyla aşağılayan, hakaret eden ve şiddet gösteren "sözde" heteroseksüel-hegemonik erkeklerin "ikiyüzlülüğü" olarak okunabilir. Görüşme yapılan trans kadınların beyanlarından anlaşıldığı kadarıyla, transfobik tepkilerin enfazla "müşterileri" arasında yaygın olduğu söylenebilir. Seks işçiliği yapan trans kadınlar, kendilerine gelen müşterilerin büyük çoğunluğunun cinsel ilişkide "edilgen" olmayı tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu kaba istatistik, kutsanan hegemonik erkeğin ikiyüzlülüğü ve çelişkileri hakkında ipuçları verebilir. Heteroseksizmin tek ve en doğru cinsel yönelim olarak dayatıldığı heteronormatif cinsiyet düzeninde, "eşcinsel olmaktan" ve "ifşa edilmekten" korkan erkekler "gizli eşcinselliğe" en yakın bireylerdir. Nitekim, görüşülen trans kadınlardan Tuğba, trans bir kadınlırlıkta olan bir erkeğin olsa olsa "sözde heteroseksüel" olabileceğini dile getirmiştir. Trans kadınlar, kendilerine gelen müşterilerin talepleri doğrultusunda erkekler arasında gizli eşcinselliğin oldukça yaygın olduğunu ifade etmişlerdir. Gece hiçbir "gerçek kadın"dan alamadığı cinsel tatmini sağladığını itiraf eden "ikiyüzlü-sözde heteroseksüel" erkek, gündüz sokakta yürüyen trans kadını aşağılayarak ve hakaret ederek "erkeğini" pekiştirme telaşındadır. Burada, transfobi, Göregenli'nin (2011b) de vurguladığı üzere, "heteroseksüel maskülenliğin" simgesel ve biçimsel bir aracı olarak işlev görmektedir. Nitekim, bu formülasyona göre bir erkek ne kadar homofobik ve transfobikse, o kadar "heteroseksüel" dir.

Görüşülen kadınlar arasında cinayet teşebbüsüne maruz kalan olmamakla birlikte, müşterisi tarafından kaçırılarak gasp edilen, pazarlığa uymadığı gerekçesiyle şiddet uygulanan, ilişki sonrasında ücreti verilmeyen trans kadınlar mevcuttur. Öte yandan, bir trans kadını birlikteliğinden pişmanlık duyan bazı erkeklerin saldırılarına da zaman zaman maruz kaldıklarını belirten trans kadınlar, bazı erkeklerin ise herhangi bir tanıdıklarına yakalanmaları sonucunda "ben onu kadın sandım" miti ile kendilerine karşı şiddete başvurarak, "erkeğini" ispat etmeye ve erkeklik imajını korumaya çalıştığını dile getirmektedirler. Bu anlamda, eşcinselliğini bastıran "sözde" heteroseksüel erkekler için etkili bir "kamufle" aracı olarak trans kadınlar, hegemonik erkekliğin "ikiyüzlü" olabilme lüksüne sahip olduğu bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Mersin'de seks işçiliği yapan trans kadınlardan biri olan Candan, iki kere nefret cinayetine maruz kalmış, her iki defa da yaşama tutunmayı başarmıştır. Candan'ın nefret cinayetine maruz kalma sebebi, kandil ve dini bayramlarda bile fuhuş yaparak "günah işlemeye" devam etmesi olarak basına yansımıştır (Pembe Hayat, 2014). Candan'ın failleri muhtemelen, "haklı imha"yı gerçekleştirmek üzere gerçekleştirdikleri saldırılara "mukaddes" bir anlam yükleyerek, topluma derin bir nefes aldıklarını

düşünmektedirler. Nitekim, trans kadının bedeni tam da bu noktada “herkes tarafından öldürülebilir ancak ölümü kutsal kabul edilmeyen” “homo sacer/kurban” olarak işaretlenmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Heteroseksizmin kutsandığı ve heteroseksüel matrisin dışında kalan bütün marjinal ve ayrıksı cinselliklerin lanetlendiği, heteroseksüel olmayan bireylerin “cinsel azınlık” kabul edildiği bir toplumun cinsiyet kültüründe homofobi ve transfobiden kaynaklanan ayrımcı pratiklerin gittikçe artması, dahası “normal olmayan” a duyulan tahammülsüzlüğün cinayete varıracak kadar ileri gidip nefret suçlarıyla sonuçlanması çok da şaşılacak sonuçlar değildir. Nitekim, egemen cinsiyet düzeni, kendinden olmayan üzerinde kurduğu baskı ve denetim mekanizmalarını kültürel ve mitolojik öğelerle güçlendirerek, sürekliliğini sağlamakta; heteroseksist cinsiyet ideolojisi bireyleri sistemin devamlılığına hizmet edecek biçimde bir sosyalizasyon sürecinden geçirmektedir. Bütün bunlar, transseksüellerin, dünyayı katı bir biçimde kadın/erkek dikotomisiyle ikiye ayıran cinsiyet düzeninde bedensel varoluşları ve kimlik arayışları ile çemberin dışında tutulan “çıkıntı”lar olarak anlamlandırılmalarına ve bu yüzden de “düzenin ötekisi” olarak konumlandırılmalarına yol açmaktadır. Ötekileştirme politikası günlük yaşantılarımıza o denli sızmıştır ki, yanımızdan geçen bir transseksüel/travesti/trans kadın/gey bireye şaşırarak, yadırgayarak, hayret ederek, öfkelenerek, midesi bulanarak, acıyarak, laf atarak, fiziksel saldırıda bulunarak veya hakaret ederek tepki vermek son derece “refleksif” bir dışavuruma dönüşmüştür. Bu çalışmada da, böylesi bir toplumsal düzlemde trans kadınların deneyimledikleri ayrımcı pratikler, ötekileştirme/damgalama/dışlama stratejilerine odaklanılmıştır.

Trans kadın olmanın başka bir açmazı da, “ötekinin de ötekisi” olmasıdır. Nitekim, yakın zamanlara kadar toplumsal dışlanmaya LGBTİ camia içinde de maruz kalmakta, LGBTİ örgütlerinin hak mücadelelerine fuhuş yaptıkları, entelektüel bilgi birikiminden yoksun olmaları ve var olan egemen cinsiyet düzenini yeniden ürettikleri gerekçesiyle zarar verdikleri düşünülmektedir. Ancak bu tavır, LGBTİ Hareketin kimlik temelli hak arayışından “queer” (kimliksizleşme) duruşa geçmesiyle aşındırılmış, bugünlerde trans aktivizmi LGBTİ Hareketin en önemli dinamiklerinden birini oluşturmaktadır.

Trans bireylerin diğer LGBTİ bireylere göre daha çok nefret söyleminin hedefinde olduğu, medyaya yansıyan haberlerden anlaşılmaktadır. Trans kadınların diğer “marjinal cinselliklere” nazaran daha “itici” bulunması, bedensel görünümünün “saklanamaz” oluşuyla yakından alakalıdır. Nitekim, sokakta yürüyen sıradan bir vatandaşın gördüğü trans kadın “arada kalmış cinsiyet” olarak kadın ya da erkek olduğuna “karar verilemez” olanı temsil etmektedir. Bu sebeple, ilk bakışlar her zaman teşhir edici ve rahatsız edicidir. Öte yandan, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde daha üstün bir konumu teşkil eden “erkeklik”ten daha aşağı bir konum olan “kadınlık” a yapılan geçiş, hakim cinsiyet kültüründe yüceltilen hegemonik erkekliğin prestijine zarar vermektedir (Berghan, 2007). Trans kadınlar, ikili cinsiyet düzeninin erkekliği yücelttiği egemen söylemde, Laure Murat’ın (2012) dediği gibi, daha uzun süre öteki, yabancı, tuhaf, garip olarak kalacaktır; “kadınsı erkek” ve “erkeksi kadın” asıl cinsiyetleri ne olursa olsun, daima “yerinin dışında”, olumlu heyecandan çok duygusal rahatsızlık uyandıran figürler olmayı sürdürürler. Ancak, bu sürecin uzun sürmesi, heteronormatif cinsiyet düzeninin dışında yer alan cinsiyet ve cinselliklere karşı duyulan cinsel önyargılar, homofobik ve transfobik tepkiler ve nefret suçları ile mücadele etmenin anlamlılığı ve gerekliliğinin önemini azaltmaz. Tam tersi, uzun zaman alacak bir mücadelenin, görünür olmak, kendi yaşam pratiklerini “normal” olanlarla paylaşmak, kimliğini ve varoluşunu kabul ettirmek için “heteroseksüelleri” eninde sonunda “gökkuşağı” rengine bir dünyaya ikna etmesi kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Agamben, Giorgio (2001). *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat* (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Akça, Gürsoy (2005). Moderninden Postmoderne Kültür ve Kimlik. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 15.
- Altınal, Berk Efe (2011). Homo“fobi” ve Psikolojikleştirme. Ali Erol (Ed.), *Antihomofobi kitabı-3* içinde (ss. 85-89). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Ataman, Hakan (2009). Nefret Suçlarının Bugünü. Ali Erol (Ed.), *Antihomofobi kitabı-3* içinde (ss. 55-56). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Atuk, Sumru (2011). Saldırgan Normallik. Ali Erol (Ed.), *Antihomofobi kitabı-3* içinde (ss. 70-75). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Bauman, Zygmunt (2003). *Modernlik ve Müphemlik* (Çev İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, Peter (2006). *Bilgi Sosyolojisinde Bir Problem Olarak Kimlik*. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 10 Temmuz 2014, www.jhumansciences.com/ojs/.../154
- Berghan, Selin (2007). *Lubunya: Transseksüel Kimlik ve Beden*. Ankara: Metis Yayınları.
- Bilgin, Nuri (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bora, Aksu (2012). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. K. Çayır & M. A. Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde, (ss. 175-187). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Budak, Selçuk (2003) *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Butler, Judith (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (Çev. B. Ertür). Ankara: Metis Yayınları.
- Butler, Judith (2014). *Bela Bedenler* İstanbul: Pinhan Yayınları.

- Canbay-Tatar, Hüsnüye (2012). *Batının Kimlik İnşasında Ötekinin Yeri*. 1 Temmuz 2014, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr>
- Connell, Raewyn, W (2005). *Masculinities*. Canada: Available in United States.
- Connolly, William. E (1995). *Kimlik ve Farklılık*, (Çev. F. Lekesizalın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çayır, Kenan (2012). Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık. K. Çayır & M. A. Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık: çok boyutlu yaklaşımlar* içinde, (ss. 5-15). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çolak, Özlem (2011). Ayrımcılığın Görünen En Şiddetli Yüzü: Nefret Suçu. Ali Erol (Ed.), *Antihomofobi kitabı-3* içinde (ss. 63-69). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Ertan, Cihan (2009). *Türkiye’de Erkeklik İmgesi ve Eşcinsel Kimliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ertan, Cihan (2010). Homofobi: İnternet Gazetelerinde Okuyucu Yorumlarındaki Eşcinsellere Yönelik Tutumlar ve Söylemler. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, S: 2(3).
- Girard, Rene (2005). *Günah Keçisi* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Kanat Kitap.
- Goffman, Erving (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar* (Çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı & S. N. Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yayınları.
- Göregenli, Melek (2009). Ayrımcılığın Şiddeti: Nefret Suçları. Ali Erol (Ed.), *Antihomofobi kitabı-3* içinde (ss. 49-54). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Göregenli, Melek & Karakuş, P. (2011a). Türkiye’deki LGBT Bireylerin Günlük Yaşamlarında Maruz Kaldığı Heteroseksist Ayrımcı Tutum ve Uygulamalar. Ali Erol (Ed.), *Antihomofobi kitabı-3* içinde (ss. 53-62). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Göregenli, Melek (2011b). Heteroseksizm, Homofobi ve Nefret Suçları: Sosyal Psikolojik Yaklaşım. *Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*, S: 65-66, ss. 353-365.
- Göregenli, Melek (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır & M. Ceyhan, Müge (Ed.), *Ayrımcılık: çok boyutlu yaklaşımlar* içinde, (ss. 17-27). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hall, Stuart (1998). Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler. A. D. King (Ed.), *Kültür küreselleşme ve dünya sistemi* (Çev. G. Seçkin & Ü. H. Yolsal) (ss. 63- 96). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Herek, M. Gregory (1988). Heterosexual’ Sattitudes Toward Lesbians and Gay Men: Correlates and Gender Differences, *The Journal of Sex Research*, S: 4, s. 451 - 477.
- Karaduman, Sibel (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal of Yasar University*, S, 17 (5), s.2886-2899.
- Kaos GL (2011). *Ne Hastalık Ne Suç: LGBT Hakları İnsan Haklarıdır*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Kaos GL (t.y.) 2013. *Yılında Türkiye’de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu*. 14 Haziran 2014, www.kaosgldernegi.org/yayindetay
- Kundakçı, F. Seda (2013). Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi, *Liberal Düşünce*, S, 18(71), s. 65-79.
- Lambda İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği (2010). *“İt İti Isırmaz!” Bir Alan Araştırması: İstanbul’da Yaşayan Trans Kadınların Sorunları*. İstanbul: Punto Baskı.
- Lawler, S (2002). Narrative İn Social research, T. May (Ed.), *Qualitative Research ,in Action* içinde (s. 242-258). Londra: Sage.
- Möngü, Bahtinur (2013). Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 17(2), s. 27-37).
- Murat, Laure (2012). *Cinsiyet Yasası: Üçüncü Cinsin Kültür Tarihi* (Çev. İ. Birkan). Ankara: Dost Yayınevi.
- Nahya, Z. Nilüfer (2011). İmgeler ve Ötekileştirme. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, S, 1(1), s. 27- 38.
- Öz, Yasemin (2009). Ahlıksızların Mekânsal Dışlanması, Ayten Alkan (Ed.), *Cins Cins Mekan* içinde. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği (2014). *Mersinde Silahlı Transfobik Saldırı: Faili Nefret*. 20 Temmuz 2014, www.pembehayat.org/haberler.php
- Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği & Kaos GL (2014). *Nefret Suçları Yasası Neden Gerekli?* Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Segal, Lyne (1992). *Ağır Çekim: Değişen Erkekler Değişen Erkeklikler* (Çev. V. Ersoy). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Selek, Pınar (2014). *Maskeler Süvariler Gacılar, Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı*, Ankara: Ayizi Yayınları.
- Sönmez-Selçuk, S (2012). Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: “Öteki” ve “Ötekileştirme”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, S, 15(2), s. 78-99.
- Şeker, M. & Şimşek, F. (2011). Ötekilik bağlamında “muhteşem yüzyıl” dizisinin farklı ideolojideki gazetelerin köşe yazılarına yansımaları. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S, 29, s. 483-501.
- Tuğrul, Saim (2010). *Ebedi Kutsal Ezeli Kurban: Çok Tanrılıktan Tek Tanrılığa Kutsal ve Kurbanlık Mekanizmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türk, H. Bahadır (2008). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim*, S, 112, s. 119-. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Yurtdiğül, Yusuf (2008). *Medyatik Kimlikler: Farklılık, Ötekilik, Sıradışılık Bağlamında Travesti Kimliği*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Weinberg, George (1972). *Society and The Healty Homosexual*. Boston: M.A. Alyson.